

**DEMOKRATİK VATANDAŞLIK
EĞİTİMİ
2001-2004**

ORTAK BİR ANLAYIŞIN GELİŞTİRİLMESİ

**DEMOKRATİK
VATANDAŞLIK EĞİTİMİ
TERİMLER SÖZLÜĞÜ**

Karen O'Shea

Teşekkür

Yazar, bu sözlüğün geliştirilmesine kaynak teşkil eden Avrupa Konseyi dokümanlarına katkıda bulunan herkese teşekkür eder. Bunlara rapor hazırlayanlar, araştırmacılar, seminer ve konferans katılımcıları ve Avrupa Konseyi personeli dahildir. Onların anlayış ve düşünceli davranışları olmasaydı bu sözlüğün geliştirilmesi mümkün olmazdı.

Yazar, Avrupa Konseyi bünyesindeki geniş kapsamlı düşünceyi yansıtmaması nedeniyle, bu sözlükte sunulan terimlerin birçok hazırlanan birçok rapor ve çalışma içeriğindeki fikirlerin yeterli şekilde ifade edilmesini sağlayabileceğini ümit etmektedir. Bu sözlüğün hazırlanmasına destek veren dokümanların listesi kaynakça bölümünde verilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti

Giriş 6

Bölüm I: Temel Konseptler 8

Vatandaş/Vatandaşlık

Vatandaşlık Sahaları

Medeni ve Siyasi Haklar

Kültürel Haklar

Demokrasi/Demokratik

Çeşitlilik

Ekonomik ve Sosyal Haklar

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi

Eşitlik

İnsan Hakları

Bölüm II: Süreçler ve Uygulamalar 13

Eylem

Etkin Öğrenme

İşbirlikli Öğrenme

Eleştirel Çözümleme

Program Geliştirme

Değerlendirme

Öğrenci Merkezli

Hayat Boyu Öğrenme

Yansıtma Çalışması

Öğretmen/Eğitmen Eğitimi

Bölüm III: Çıktılar 18

Duyuşsal ıktılar

Bilişsel ıktılar

Katılım

Pozitif Barış

Pragmatik veya Eylem ıktıları

Sorumluluk

Sosyal Bütünlük

Dayanışma

Sürdürülebilir Kalkınma

Kaynakça

22

Yönetici Özeti

Demokratik Vatandaşlık eğitimi (bu sözlükte DVE kısaltması kullanılacaktır) Avrupa Konseyi ve bireysel olarak üye devlerin bünyesinde kayda değer önem ve ilgi kazanan bir konudur. Konuya olan ilginin artması tartışmaların genişletilmesi ve alana yeni ortakların dahil edilmesi sonucunu doğurmuştur. Yeni ortakların önemli bir bölümü DVE'nin politika düzeyinde geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yeni ortakların bazıları, DVE ile ilgili görüşme ve tartışmalarda yaygın şekilde kullanılan terimlerin altında yatan anlam nüanslarına aşina değillerdir. Dolayısıyla, bu sözlük üye Devletler içinde DVE politikasının yaygınlaştırılmasını desteklenmeye yönelik bir araç olarak sunulmuştur.

DVE ile ilgili tüm terimlerin dahil edilmesi bu sözlük kapsamının dışına çıkmayı gerektirecektir. Seçilen terimler, çeşitli Avrupa Konseyi dokümanlarındaki mevcut düşünce tarzını yansıtmak üzere seçilmişlerdir. Katı tanımlar yerine, terim ve terimin DVE ile olan ilişkisi konusunda kısa açıklamalar olarak sunulmaktadır.

Sözlük, otuz bir terimi içermektedir ve aşağıda belirtilen başlıklar altında üç bölüme ayrılmıştır;

- Temel kavramlar
- DVE süreçleri ve uygulamaları
- DVE çıktıları.

Dolayısıyla, sözlük okuyucuya DVE ile ilgili önemli terimler konusunda bir giriş çerçevesi ve kılavuz olarak kullanılmak amacıyla sunulmuştur.

1. Giriş

Tarihçe

İlk DVE projesi (1997-2000) araştırma, konferanslar ve destekleyen sahalardan demokratik vatandaşlık eğitimi kavramlarını ve uygulamasını araştırma amacına yönelik olmuştur. Bu projenin başarısı üzerine 2001 yılında ikinci bir proje daha başlatılmış olup, 2004 yılına kadar devam edecektir. Bu ikinci projede politika geliştirme birinci öncelik olarak tanımlanmıştır ve halen planlanmakta olan çeşitli faaliyetler bulunmaktadır.

2001’de DVE politikaları ve düzenleyici çerçeveler konusundaki ilk uluslararası seminer gerçekleştirilmiş ve her üye devlet içinde ulusal DVE koordinatörlerinin atanmasıyla önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Ayrıca, başlatılacak olan iki önemli araştırma bulunmaktadır: “DVE Politikaları konusunda Bütün Avrupa Araştırması” ile “DVE Politikaları konusunda Ortak Çerçevenin” geliştirilmesi.

Yukarıda belirtildiği üzere, birinci DVE projesi DVE açısından odak noktasını teşkil eden kavram ve uygulamaların keşfedilmesiyle ilgili bağlamı teşkil etmektedir. Bu süre içinde çeşitli önemli dokümanlar hazırlanmıştır ve bunların çoğu kaynakça bölümünde listelenmiştir. Ancak, çalışmanın politika geliştirmeye dönüşmesi nedeniyle, kısa bir terimler sözlüğü ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Hedef

Bu sözlüğün genel hedefi üye devletler içinde DVE’nin geliştirilmesi konusunda politika yapıcıları ve uygulayıcılarının desteklenmesidir. Bu hedefi aşağıda belirtilen şekilde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır:

- Okurlara DVE ile ilgili anahtar terimler konusunda bir anlayışın sunulması
- (i) Temel kavramlar, (ii) süreçler ve uygulamalar ve (iii) çıktılar olmak üzere üç ana alan üzerinde odaklanarak Demokratik Vatandaşlık Eğitimi anlayışıyla ilgili yol gösterilmesi
- Üye devletler arasında Demokratik Vatandaşlık (DVE) konusunda ortak bir anlayışın geliştirilmesinin desteklenmesi.

Sözlükte, Avrupa Konseyi tarafından yürütülen tartışma dokümanları, raporları ve araştırmalarda sunulan otuz bir anahtar fikir incelenmektedir. Ancak okurlar, sunulan açıklamaların kesin olmadığı ve sadece mevcut düşünce tarzını yansıtmayı amaçladığına dikkat etmelidir.

Yapı

Sözlük aşağıda belirtilen şekilde yapılandırılmıştır.

Bölüm I: Temel Konseptler “vatandaşlık”, “medeni ve siyasi haklar” ve “insan hakları” terimleriyle DVE’nin keşfedilmesini sağlamaktadır.

Bölüm II: Süreçler ve Uygulamalar “hayat boyu öğrenme”, “etkin öğrenme”, “işbirlikli öğrenme” ve “eleştirel çözümlenme” gibi terimleri inceleyerek DVE süreçleri ve uygulaması üzerinde odaklanmaktadır.

Bölüm III: DVE Çıktıları “bilişsel yetkinlik”, “sorumluluk” ve “dayanışma” gibi DVE ile ilgili çıktıları irdelemektedir.

Kaynakça Sözlük, dahil edilen terimler ve fikirlerin kaynağı olan metinlerden oluşan bir kaynakça ile sona ermektedir.

Bölüm I: Temel Kavramlar

DVE konusunda ortak bir anlayışının geliştirilmesinde, aşağıda belirtilen terimler Demokratik Vatandaşlık Eğitiminin üç bölümden oluşan anlayışının temelini oluşturan belli anahtar kavramlar konusunda okuyucunun geniş bir anlayış edinmesini sağlamaktadır. Bu bölüme dahil edilen terimler şunlardır:

- Vatandaş/Vatandaşlık
- Vatandaşlık Sahaları
- Medeni ve Siyasi Haklar
- Kültürel Haklar
- Demokrasi/Demokratik
- Çeşitlilik
- Ekonomik ve Sosyal Haklar
- Demokratik Vatandaşlık Eğitimi
- Eşitlik
- İnsan Hakları

Vatandaş/ Vatandaşlık

Avrupa Konseyi bünyesinde, “vatandaş” ve vatandaşlık” gibi terimlerin sabit veya tek bir tanımla sınırlı olmadığı yönünde artan bir kabul bulunmaktadır.

DVE bağlamında, vatandaş terimi geniş şekilde “*bir toplum içinde bir arada yaşayan kişi*” olarak tanımlanabilir. Ancak bu, Ulus Devletiyle ilişkilendirilen vatandaş fikrinin artık geçerli veya uygulanabilir olmadığı anlamına gelmekten ziyade, Ulus Devletinin artık yetkinin mutlak odağı olmadığı ve bu kavram için daha bütüncül bir bakış açısını geliştirme ihtiyacının ortaya çıktığı anlamına gelmektedir.

Bu daha geniş vatandaş ve vatandaşlık anlayışı *bizim bir arada nasıl yaşadığımızın keşfedilmesi için yeni bir potansiyel model* sunmaktadır. Dolayısıyla burada karşılaşılan zorluk, “Ulus Devleti” sınırlarının ötesinde bireylerin içinde yaşadığı yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası bağlamları kucaklayan “topluluk” kavramına geçilmesidir.

Bu anlayış çerçevesinde “vatandaş” ve “vatandaşlık” fikri “*statü*” ve “*rol*” fikrini içermektedir. Haklar ve görevlerle ilgili konuların yanı sıra aynı zamanda eşitlik, çeşitlilik ve sosyal adalet fikirlerini de içermektedir. Ayrıca, bir birey tarafından gerçekleştirilen ve toplum hayatı üzerinde etkisi olan (yerel, ulusal bölgesel ve uluslararası) ve bu nedenle de bireylerin birlikte hareket etmesi için bir *kamusal alan gerektiren eylemler grubunu* da içermelidir.

Vatandaşlık

Vatandaşlık sahası *yeni veya yenilikçi bir demokratik yaşam şekline*

Sahaları

verilen addır. Bu sahalalar, modern demokratik vatandaşlığa hayat vermeye ve bunun ilkelerini uygulamaya çalışan yerel taban örgütlenmesi projeleridir.

Bir vatandaşlık sahası belli bir yerel alan dahilinde veya çeşitli coğrafi alanlar veya bir ülke çapındaki *çeşitli benzer faaliyetleri kapsayabilir*.

Anılan sahalalar *genellikle farklı oyuncularını* içerir. *Bunlar katılımcıların kendileri tarafından kontrol edilir, farklı katılım türlerini araştırır, dışlanma ile mücadele ederler ve sosyal değişime yöneliktirler*. Geliştirmeyi ve pekiştirmeyi hedefledikleri değerler ve demokratik süreçlere dayalıdır.

Medeni ve Siyasi Haklar

Medeni ve siyasi haklar temelde *bireylerin sahip oldukları ve Devletin gözetmeyi taahhüt ettiği özgürlük ve haklarla ilgilidir*.

Sıklıkla “birinci kuşak” insan hakları olarak adlandırılır ve kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi hakkı, evlenme hakkı ve toplum yaşamına katılma hakkını içerirler. Ayrıca, işkence veya zalim veya insanlık dışı muamele, kölelik ve zorla çalıştırılmayı da yasaklarlar.

Bu hakların ana hatları, 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinde uluslararası düzeyde belirlenmiştir.

Kültürel Haklar

DVE bağlamında “kültürel haklar” konsepti geniş anlamıyla “*kimlik*” hususlarıyla ilgilidir. Kimlik hususlarına aşağıdakiler dahildir: dil ve dilin getirdiği tüm sonuçlar, grup, topluluk ve halkların üyeliği ve tüm bu hususların yanı sıra mirasla ilgili konular.

“Kültürel haklar” fikri, günümüzün en zorlayıcı tartışma konularından biridir. Toplumlarımızın çok-kültürlü niteliği geniş anlamda kabul edilmekle birlikte, bu gerçeğin siyasi ve hukuki anlamda ele alınışında, bir başka deyişle söz konusu hakların, bu haklara sahip olan bireylerin ve dahası bunlardan sorumlu olan grupların tanımlanması halen araştırma konusudur.

Demokrasi/ Demokratik

Demokrasi *bir toplumda birlikte yaşama şeklidir*. Demokraside, belli meseleler veya sorunlar ortaya çıktığında *farklı çözümler arasında seçim yapabilmek* ve bunu yapabilmek özgürlüğüne sahip olmak çok önemlidir.

Bu demokrasi anlayışı vurgu konusunda bir kaymaya işaret etmektedir. Demokrasiyi seçmenler olarak oy verenlerin sınırlı role sahip olduğu bir yönetim ve siyasi sistem olarak gören geleneksel anlayışın karşısına katılım ve katılımcı demokrasi fikirleri çıkmıştır.

DVE bağlamında “demokratik” sıfatı, insan hakları, insanlık onuru, çoğulculuk, kültürel çeşitlilik ve hukukun üstünlüğü ilkeleri ve değerlerine dayalı bir vatandaşlık gerçeğini vurgulamaktadır.

Çeşitlilik

Çeşitlilik hoşgörü fikrinin ötesinde *farklılığı içten bir saygı ve anlayışla karşılama taktır* fikrine doğru geçişi ifade etmektedir. Çoğulculuk ve çok-kültürlülük fikrinin odak noktasıdır ve dolayısıyla **DVE için de bir köşe taşı** oluşturmaktadır.

Dolayısıyla DVE, algıları inceleme, ve önyargılara ve kalıp yargılara karşı çıkabilmeye yönelik fırsatları içermelidir. Aynı zamanda, *farklılığın* yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası toplum düzeyinde *tanınmasını ve kucaklanmasını* sağlamayı da hedeflemelidir.

Ekonomik ve Sosyal Haklar

Ekonomik ve sosyal haklar temel olarak **insanın tam gelişimi için gerekli olan şartların ve yeterli düzeyde bir yaşam standardının sağlanmasıyla** ilgilidir.

Sıklıkla “ikinci kuşak” insan hakları olarak adlandırılan bu hakların uygulanması, mevcut kaynaklara bağlı olması nedeniyle genellikle daha zordur. Bu haklar şunları kapsamaktadır: çalışma hakkı, eğitim hakkı, dinlenme hakkı ve yaşam standardı hakkı.

Bu hakların ana hatları, 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Ekonomik ve Sosyal Haklar Sözleşmesinde uluslararası düzeyde belirlenmiştir.

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (DVE) yurttaşlık eğitimi veya yurttaşlık dersi gibi geleneksel programlardan ortaya çıkmıştır. Yaklaşım olarak DVE **bireysel deneyim ve gerçek ilişkilere bağlı toplumların oluşturulmasını teşvik etmek üzere tasarlanan uygulamalara** ilişkin arayışı vurgulamaktadır.

İlgili olduğu hususlardan bazıları birey ve bireyin diğeri ile olan ilişkileri, kişisel ve toplu kimliklerin oluşumu ve birlikte yaşama şartlarıdır.

DVE'nin temel hedefi bir **demokrasi ve insan hakları kültürünün**, bireylerin topluluklar oluşturma toplu projesini geliştirmesi için bireylere olanak sağlayan bir kültürün, geliştirilmesidir. Bu nedenle, sosyal bütünlük, karşılıklı anlayış ve dayanışmayı güçlendirmeyi amaçlar.

Bir eğitim girişimi olarak DVE, yaş ve toplum içindeki rollerine bakılmaksızın **tüm bireyleri hedefler**. Bu nedenle de, genellikle ilk olarak uygulandığı okul ortamının ötesine ulaşmaktadır. DVE, aşağıdaki hedefler üzerinde odaklanan bir **hayat boyu öğrenme sürecidir**:

Katılım,
Ortaklık,
Sosyal bütünlük,
Erişim,
Hakkaniyet,
Sorumlu tutulabilirlik ve
Dayanışma.

Dolayısıyla DVE, tabandan yukarı doğru geliştirilen ve **öğrenciler, gençler ve yetişkinlerin etkin şekilde katılımı ve topluluklarındaki karar verme sürecinde sorumluluk almasını** sağlamayı amaçlayan bir yaklaşım olarak geliştirilmiş uygulama ve faaliyetler bütünüdür. İnsan hakları ve özgürlükleri, farklının eşitliği ve hukukun üstünlüğü gibi paylaşılan temel değerler konusundaki farkındalık ve bunlara ilişkin bağlılığa dayalı bir demokratik kültürün geliştirilmesi ve güçlendirilmesinin anahtarı katılımdır.

Çok geniş kapsamlı örgün ve yaygın öğretim ve öğrenim ortamlarında demokratik ilkeler ve prosedürlere bağlı **bilgi, değerler ve becerilerin edinilmesi, uygulanması ve dağıtılması** konusunda hayat boyu olanakların sağlanması üzerinde odaklanmaktadır.

Eşitlik

Eşitlik "kavram" olarak herkesin yaş, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, din, etnik köken vs. özelliklerden bağımsız olarak aynı haklara sahip olduğunu kabul etmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin Başlangıç bölümü, İnsanlık

ailesinin bütün üyelerinin doğasından gelen onuru ile eşit ve devredilemez haklarını tanımının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu” ifadesi ile başlamaktadır.

Vatandaşlık kavramı, eşitlikle ilgili hususlardan ayrı tutulamaz. Toplumlar içinde veya arasında eşitsizliklerin varlığı etkin vatandaşlığı engellemektedir. Bu nedenle eşitlik fikri **DVE'nin kalbidir**. Dolayısıyla, eşitlikle ilgili konular ve **bireylere her türlü ayrımcılığa karşı harekete geçme yetkisinin verilmesi** DVE'nin ilgilendiği konular arasında olmalıdır.

İnsan Hakları

İnsan hakları, **Ulusal Devletin bireylere ilişkin sorumluluklarının düzenlenmesiyle** ilgili olduğu kadar **insanların tam potansiyeline kadar gelişmesi** ve insanların birbirleriyle olan ilişkileriyle de ilgilenmektedir.

Önemli insan hakları dokümanları arasında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi belgeler yer almaktadır.

Geleneksel olarak insan hakları **medeni, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel** olmak üzere kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler genellikle belli zaman çerçeveleriyle bağıntılı olup, medeni ve siyasi hakların “birinci kuşak” olduğu, bunu “ikinci kuşak” olarak sosyal ve ekonomik hakların takip ettiği kabul edilmekte ve kültürel veya gelişime ilişkin haklar ise “üçüncü kuşak” haklar olarak görülmektedir.

Hakların kategorilendirilme değerine bağlı kalınmaksızın DVE **bütünleşik bir insan hakları anlayışının geliştirilmesini amaçlamaktadır**. Medeni, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel tüm kategorilerine eşit önem vermektedir. Dolayısıyla, belli hakların diğerlerinden daha önemli olduğu yönündeki eğilimi dengelemeyi amaçlamaktadır.

Geleneksel insan haklarının Devlet ve Devletin bireylerle olan ilişkileriyle ilgili iken DVE kapsamında **insan hakları lisanının “gruplar” veya “halkları” gittikçe daha fazla vurgulayan bir lisan olduğunun** fark edilmesi de önemlidir. Bu fikirleri DVE'ye dahil etme çabaları **kavramın kendisi** ve yerel, ulusal ve bölgesel toplulukların geliştirilmesi açısından önemlidir.

BÖLÜM II: Süreçler ve Uygulamalar

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi bir eğitim sürecidir. “En iyi uygulama” arayışındadır ve bu nedenle de belli değerler sistemiyle desteklenmiştir. Bir uygulama olarak çeşitli metodolojileri kullanmaktadır. Aşağıda ana hatlarıyla tanımlanan terimler tam kapsamlı ve ucu kapalı bir liste olmayıp, bu eğitim girişiminin temelinde yatanın ne olduğuna ilişkin bir giriş olarak görülmelidir. Terimler şunlardır:

- Eylem
- Etkin Öğrenme
- İşbirlikli Öğrenme
- Eleştirel Çözümleme
- Program Geliştirme
- Değerlendirme
- Öğrenci merkezli
- Hayat Boyu Öğrenme
- Yansıtma
- Araştırma
- Öğretmen/Eğitmen Eğitimi

Eylem

DVE öğrenme süreçlerindeki eylem alanı *etkin vatandaşlık gelişiminin* merkezindedir. *Becerilerinin kullanılması ve/veya yeni becerilerin geliştirilmesi* suretiyle öğrenenlerin öğrenimin bilişsel boyutunun ötesine geçmesini sağlamak öğrenme süreci içindeki bir gerekliliktir.

Ancak eylem, bilişsel boyutla da ilgilidir. Eylemi gerçekleştiren aktörün, ne olup bittiğine ilişkin algısı ile desteklenmektedir. Daha sonra eylem üzerinde düşünülür ve böylece eyleme birey açısından daha büyük anlam verilir. DVE eylemi *bütün bir sürecin* bir parçasıdır ve ayrı bir faaliyet olarak görülemez.

Eylemler *birçok düzeyde* gerçekleşebilir: öğrenme ortamlarında, kurumlarda, yerel topluluk içinde gerçekleşen eylemlerin yanı sıra global değişim için yapılan eylemler söz konusudur.

Etkin Öğrenme

Etkin öğrenme “*yaparak öğrenme*” süreci olarak tanımlanabilir. Öğrenenin *pasif bir bilgi alıcısı yerine öğrenme sürecinde etkin bir ortak olduğu bir eğitim sürecidir*. Bireyler veya gruplar, kendi öğrenme süreçlerinde etkin katılımcı olduklarında daha iyi öğrenirler.

Öğrenme yöntemleriyle ilgili olarak çok çeşitli yaklaşımlar ve metodolojiler gereklidir. Seçilen yöntemlerin *düşünme, yapma ve yansıtma imkanlarını* sağlaması gereklidir. Üç boyutun tamamının dahil edilmesiyle *etkin öğrenme bütün olarak kişiye hitap etmeyi amaçlar.*

DVE ile ilgili etkin öğrenme yöntemlerine şunlar dahildir: beyin fırtınası, rol yapma, münazara, tartışma ve proje çalışması.

İşbirlikli Öğrenme

İşbirlikli öğrenme *başkalarından ve başkalarıyla öğrenme* ile ilgilidir. *Grup süreçlerinin temel odak noktası haline geldiği* sosyal ve etkileşimli öğrenmeye atıfta bulunmaktadır. İşbirlikli öğrenme faaliyetleri kişinin ortak projelerde çalışarak birlikte öğrenmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin, sorunlarla birlikte mücadele etme, yansıtma ve kendilerini daha iyi ifade edebilmesini de teşvik edebilmektedir. *DVE'nin kendisinin diğerleriyle bir arada yaşayan vatandaşların geliştirilmesiyle ilgili olması nedeniyle* DVE içindeki yeri bellidir.

İşbirlikli öğrenme faaliyetlerinin dahil edilmesi birey ve İşbirlikli öğrenme arasında bir denge sağlamaktadır. Bireysel öğrenmenin sonu anlamına gelmemektedir ve bu bilgisayar kullanımı, kişisel yansıtma çalışmasının yapılması ve kişisel proje çalışmalarının yapılması ile desteklenebilecektir. İşbirlikli öğrenme faaliyetlerine aynı zamanda eşleştirme faaliyetleri ve okul on-line ağları ve benzeri ağ yaklaşımlarının kullanımı da dahil olabilecektir.

Eleştirel Çözümleme

Eleştirel çözümleme, öğrencinin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi ve kullanması konusunda teşvik edildiği süreçtir.

Eleştirel düşünme becerileri araştırma, yorumlama, sunma ve yansıtmayı içine almaktadır. Kişinin kendi kanaatini oluşturmasını, bunu ifade edebilmeyi ve gerektiğinde bunları revize etmeyi öğrenmeyi içermektedir. Eleştirel çözümleme basit açıklamaların ötesine gidilmesi ve konuların daha karmaşık şekillerde araştırılmasını içermektedir.

Eleştirel çözümleme *eleştirel bir sosyal bilincin oluşturulmasının ayrılmaz bir parçasıdır* ve bu özelliği nedeniyle DVE'nin temel unsurudur. Çağdaş toplum ve bu toplumu şekillendiren kuvvetlerin sürekli analiz edilmesini içerir.

Eleştirel çözümlemeyi destekleyen metodolojiler arasında **medya çözümlemesi, tartışma, proje çalışması** vs. faaliyetler yer almaktadır.

Program Geliştirme

Program geliştirme kavramı **tüm eğitim ortamlarında geçerlidir**. “Öğrencinin ne öğrenmesini istiyoruz?” ve “Öğrenmeyi nasıl destekleriz” sorularının **tüm eğitimciler ve öğrenciler tarafından üstlenilen fülî süreçlere ve uygulamalara dönüştürüldüğü bir süreç olarak görülebilir**.

İster bir sınıfta ya da yetişkin öğrenme kurumunda ister ulusal öğretim programı komisyonunda olsun program geliştirme, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan *öğrenme çerçevelerini oluşturmak* için çalışma istekliliğini içermektedir.

İdeal olarak, hangi ortamda yapılıyor olursa olsun program geliştirme, DVE öğretimi ve öğrenimi ile ilgili yeni fikirler ortaya çıktıkça sürekli bir yeniden değerlendirme ve değişiklik yapma kararlılığını gerektirmektedir.

Değerlendirme

Değerlendirme, yapılan şey üzerinde *değişikliğe açık bir şekilde* yansıtmanın yapıldığı süreçtir. Değerlendirme durum tespiti değildir. Sadece nelerin olduğu ile değil aynı zamanda neyin daha iyi yapılabileceği üzerinde de odaklanır. Bir yansıtma ve eylem sürecidir.

Değerlendirme süreç tabanlı bir faaliyettir. Amaçlar, hedefler, ereklerin belirlenmesi; katılımcı seçimi; veri toplama; analiz ve bilginin dağıtımını da içerebilmektedir.

Eğitim süreci olarak DVE gelişiminde değerlendirmenin yeri hayati öneme sahiptir. Sınıflar veya öğrenme ortamından en üst düzeydeki politika çalışmasına kadar nelerin olup bittiğine ilişkin bir incelemeyi içerir. Ayrıca, *“en iyi uygulamayı” teşvik etme konusundaki kararlılıkla* da desteklenmesi gereklidir.

Öğrenci Merkezli

Eğitimde öğrenci-merkezli yaklaşım **öğrencinin konuları anlama çabalarını öğrenme sürecinin merkezine yerleştirmektedir**. Dolayısıyla, birey temel odak noktası haline gelmektedir. Öğrenmenin başlangıç noktası **kendi deneyimleridir**.

Bir DVE programı bu nedenle, hayatları boyunca birey, çalışan veya vatandaşı **nelerin ilgilendirdiğini kapsayarak** öğrenciye bir bütün olarak odaklanması gerekmektedir. Bu nedenle, DVE programının geliştirilmesinde her öğrenme ortamının özgünlüğü dikkate alınmalıdır.

Hayat Boyu Öğrenme

Hayat boyu öğrenme her bireyin *sürekli bir öğrenme sürecinde* olduğunu kabul etmektedir. Bu kavramın DVE açısından önemi, Demokratik Vatandaşlık Eğitiminin okullarla sınırlanmayacağı gerçeği ile bağlantılıdır. Bu nedenle, demokratik vatandaşlık öğrenimi, *çok geniş kapsamlı örgün ve yaygın eğitimi* içeren kapsamlı bir görev olarak görülmelidir.

Hayat boyu öğrenme eğitimde bütüncül bir yaklaşımı gerektirir. İşyerleri, yerel topluluk faaliyetleri dahil olmak üzere çok geniş kapsamlı yerlerde meydana gelmektedir ve örneğin medya, polis, sağlık çalışanları vs. olmak üzere toplum içindeki tüm birey ve grupların erişimine açık olmalıdır.

Etkili bir hayat boyu öğrenme programının geliştirilmesi tüm düzeylerde ilgili kurumlar ve teşkilatlar arasında *koordinasyon ve işbirliğini* gerektirmektedir.

Yansıtma

Yansıtma bir birey veya grubun *nelerin meydana geldiğini etkin bir şekilde değerlendirmesidir*. Yansıtma, yansıtılmalı öğrenme ve eyleme olan bağlılığın bir parçasıdır.

DVE bir süreç olarak yansıtılmalı öğrenmeyi teşvik etmektedir. *Yansıtma bir eylemin anlam kazanmasına ve bunun tersinin gerçekleşmesine yardımcı olur*. Yansıtılmalı faaliyetlerin dahil edilmemesi durumunda öğrenci kendi anlayışının geliştirilmesini sağlayabilecek gerçek bir fırsatı kaybedebilecektir.

Yansıtılmalı faaliyetlere *günlükler, dergiler, kayıtların kullanılması, küçük gruplar içinde* nelerin olduğunun ve nelerin öğrenildiğinin paylaşılması gibi faaliyetler dahil olabilecektir.

Araştırma

Araştırma *öğrenme ve keşifle* ilgilidir. Sorular veya fikirlerin incelendiği, analiz edildiği ve paylaşıldığı bir süreçtir. Hem genelde hem de özellikle DVE alanında yapılan eğitim araştırmalarının *çok çeşitli türleri ve yaklaşımları* vardır.

Eğitim amaçlı araştırma *öğrenme süreci konusunda daha iyi bir anlayışın* geliştirilmesini destekleyebilecektir. Üye devletler çapında programların geliştirilmesine destek olabilecek *anahtar kavramlar ve fikirler konusunda ayrıntılı bilgi* sağlayabilecektir. Mevcut

uygulamayı inceleme, neyin işe yaradığını ve neyin daha iyi işe yarayabileceğini keşfetme olanaklarını sağlayarak **değerlendirmeyi destekleyebilecektir**. Öğrencilerin yaşamla ilgili fikirlerinin ve görüşlerinin gözden geçirilmesini ve belgelendirilmesini sağlayarak **demokratik uygulamaları destekleyebilecektir**.

Öğretmen / Eğitmen Eğitimi

Öğretmen/Eğitmen Eğitimi, tüm eğitimcilerin hem hizmet öncesi hem de sürdürülen mesleki gelişimi ile ilgili kullanılan **geniş kapsamlı bir terimdir**.

Kendilerini DVE süreçleri ve uygulamalarına adayan eğitimcilerden oluşan **bir uzman grubunun ihtiyaçlarının cevaplanması** olarak görülebilir. Dolayısıyla, DVE politikasının temel bir bileşenidir.

DVE **geleneksel “bilgi verici” rolleri yerine “öğrenmeyi kolaylaştırıcı” rolünü** ortaya koyar ve böylece yeni eğitim modelleri gerektirir. Bu modellerin profesyonel kariyerleri süresince ek eğitim ile ilgili geniş kapsamlı olanakları içermesi gerekmektedir.

BÖLÜM III: Çıktılar

DVE'nin çıktıları, bireysel öğrenciler arasında elde edilmesi hedeflenen anlayış (bilişsel), tutumlar (duygusal) ve davranışlarla (pragmatik) ilgilidir. Aynı zamanda, daha geniş bir toplumsal düzeyde elde etmek istediği hedeflerle de ilgilidir. Dahil olan terimler şunlardır:

- Duyuşsal Çıktılar
- Bilişsel Çıktılar
- Katılım
- Pozitif Barış
- Pragmatik veya Eylem Çıktıları
- Sorumluluk
- Sosyal Bütünlük
- Dayanışma
- Sürdürülebilir Kalkınma

Duyuşsal Çıktılar

Duyuşsal çıktılar, bireylerin kendileri ve ilişkilerini belli değerlere göre değerlendirdiği gerçeğiyle ilgilidir.

Bireylerin sahip olduğu değerler değişebilmektedir. Bu değerler bireyin nasıl kararlar verdiğini etkileyebilecektir. Bu değerler verilen kararları kolaylaştırır ve aynı zamanda ortamın yapılandırılmasına yardımcı olur. Bu değişiklik özelliği nedeniyle, *değerler ve tutumların geliştirilmesi* DVE için *anahtar öğrenme çıktısıdır*.

Demokrasi ve insan hakları fikrini destekleyen değerlere DVE kapsamında özel bir önem verilmektedir. Bunların arasında kişinin kendisi ve diğerlerini kabulü ve saygı duyması, dinleme becerisi ve anlaşmazlıkların barışçıl çözümünde yer almak gibi hususlar yer almaktadır.

Bilişsel Çıktılar

Biliş kelimesi genelde anlayış ve içerik bilgisiyle ilişkilidir. DVE'de ise geniş şekilde üç seviyedeki bilgilerle ilgilidir: hakkında bilgi, bir konunun bilgisi ve “know-how” veya prosedür bilgisi.

Öğrencilerin *toplularının yaşamanın kurallarını ve bu kuralların nasıl geliştirildiği, kökenleri ve amaçlarını bilmesi önemlidir.* Öğrencilerin aynı zamanda *toplum içindeki güç düzeyi ve resmi kurumların* insan hakları ve benzeri konularda *nasıl çalıştığına ilişkin*, bir anlayışa sahip olması da çok önemlidir.

Ancak demokratik toplum “hakkında” bilgi “**dünya**” konusunda **daha iyi bir anlayış** gerektirmektedir. Bu bilgi, dünyanın sürekli bir değişim içinde olduğunun fark edilmesiyle de desteklenmektedir.

Toplumun geliştirilmesine etkin şekilde katılmak için öğrencilerin örneğin Kültürel haklardan kastedilenin ne olduğu? Sorumluluktan neyi kastettiğini gibi *günümüzün tartışma konuları* hakkında belli bir bilgiye sahip olması gereklidir.

Diğer bilgi türleri, örneğin Tartışma konusunu ne oluşturur? Demokratik sürece dahil olan temel yaklaşımlar nelerdir? gibi hususlar “*know-how*” veya *prosedür* bilgisi fikrine dahil edilmiştir. Bu tür bilgi pragmatik alanla veya beceriler alanıyla ayrılmaz şekilde bağlantılıdır.

Katılım

Katılım, her bireyin toplumda yerini alabilmesi ve hangi düzeyde olursa olsun toplumun kalkınmasına katkıda bulunabilmesinin sağlanmasıyla ilgilidir.

Katılım, kişilerin temel haklarından biri olan, bireylerin kamuoyu karar verme süreçlerine katılımı nedeniyle demokratik istikrarın temel unsurlarından biridir.

Katılım DVE'nin *belirleyici bir niteliğidir*. Tüm seviyelerde topluluk hayatına katılım *bireylerin birbiri ile faaliyette bulunmanın yanı sıra* aynı zamanda topluluklar üstünde ve mevcut bireyler ve kurumlar arasında faaliyette bulunma *istekliliği ve kapasitesine de bağlıdır*. Birey katılımı, katılım konusunda bilgi alarak öğrenmek yerine katılarak öğrenmektedir.

Dolayısıyla DVE, katılım becerilerinin geliştirilmesi ve katılımın önündeki engellerin azaltılmasıyla ilgili olduğu kadar katılım olanaklarının sunulmasıyla da ilgilidir.

Pozitif Barış

Pozitif Barış *toplu iradenin barışın geliştirilmesi ve barış önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına yönlendirildiği bir durumu tanımlamaktadır*. Sosyal adalete bağlılığı içermekte ve bu nedenle de barışın korku, şirket ve savaşın olmadığı durum olduğu görüşünün ötesine geçilmektedir.

Anlaşmazlıkların şiddet içermeyen bir şekilde çözümlenmesi konusundaki kararlılığı içerir ve sosyal sorunların yapıcı bir şekilde ele alınmasının yanı sıra bireyler ve grupların bu kapasitelerinin teşvik edilmesini amaçlar.

DVE eğitimcileri açısından sınıfta demokratik süreçlerin geliştirilmesi, yetki ve yetki suiistimali konularının ele alınmasının yanı sıra her zaman dinleme, yapıcı diyalog ve anlaşmazlıkları çözümlenme becerilerinin teşvik edilmesi anlamına da gelmektedir.

Pragmatik veya Eylem Çıktıları

Pragmatik veya eylem çıktıları, *kişilerin inisiyatif kullanma ve sorumluluk alma becerilerini geliştirme fikriyle ilgilidir*. Bunlar, *bireyin toplumda etkin bir rol üstlenmesi ve topluma, toplumun ilişkilerini şekillendirmesi ve sorunları çözmesine katkıda bulunmasını* sağlamaya yönelik kapasitelerdir.

DVE kapsamında bilgi, tutum ve değerlerin günlük kişisel ve sosyal hayatta anlam kazandığı ve dolayısıyla, *eylem kapasitesinin içinde yerleşik bir unsur* olduğu açık şekilde kabul görmektedir. Anılan kapasitelere şunlar dahildir: birlikte yaşama ve çalışma kapasitesi, işbirliği yapma, ortak girişimlerde bulunma, anlaşmazlıkları şiddet içermeyecek şekilde çözümlenebilme ve kamuoyu tartışmalarına katılma.

Sorumluluk

“Sorumluluklar” kavramı *cevap verebilme – başkalarına karşı duyarlı olma ve bireyin kendisinden sorumlu olmasını ifade etmektedir*.

Sorumluluk toplumlarımızdaki bireyselleşme ve fragmentasyona karşı verilen bir cevap olarak görülebilir. *Birlikte yaşamak için yeni bir ahlak temeli sunmayı amaçlamaktadır. Ancak,* özellikle eğitim açısından kurallara uymak fikrine indirgenmemesi gerekmektedir.

Sorumluluk fikri iki ortamda mevcut olup, bunun makro düzeyde olanı hükümetle ve mikro düzeyde olanı ise bireylerle ilgilidir. Bu iki uç arasında pek çok oyuncunun olduğu gerçeğini kabul etmektedir. Aynı zamanda, yerel ve global olan arasındaki alana ilişkin kabulü de içermektedir. Örneğin, yerel düzeydeki bir sorumluluk global düzeydeki bir sorumluluk pahasına veya global düzeydeki bir sorumluluk yerel düzeydeki bir sorumluluk pahasına teşvik edilemez.

Demokratik ortam içindeki sorumluluk demokrasinin uygulanmasıyla bağlantılıdır. Bu uygulama oy vermenin ötesine uzanmaktadır. Tartışma, önyargıyla mücadele, eşitsizliklere karşı koyma ve toplumun gelişmesi için harekete geçme dahil olmak üzere demokratik sürece tüm düzeylerde katılımı ilgilidir.

Demokratik uygulama olarak sorumluluk, *diğerlerini tanıma ve haklara sahip insanlar olarak onlara cevap verme istekliliği ve becerisiyle ilgilidir*. Ayrıca faaliyetlerimizin, herkesin insan potansiyelini gerçekleştirme çabasına girmesini sağlamak için gerekli olan şartların elde edilmesine yardımcı olabileceği anlayışının geliştirilmesiyle de ilgilidir.

Sosyal Bütünlük

Sosyal bütünlük, pozitif insan ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda güçlü bir bağlılığa sahip bir “*toplum imajını*” sunmaktadır. Ait olma, birey ve toplum refahı hissini ima etmektedir.

Engeller ve bölünme nedenlerinin etkin şekilde ortadan kaldırılmasıyla fertlerinin hayat kalitesinin sürekli olarak iyileştirilmesine yönelik kararlılığı içermektedir.

Bu terim *pozitif barış fikriyle ilişkili olarak* Avrupa Konseyi dokümanları içinde yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bu kapsamda, DVE'nin istenen çıktısı veya hedefi olduğu kadar da DVE'nin gerekçesidir. Dolayısıyla DVE'nin, insan haklarına saygının geliştirilmesi ve şiddetle mücadeleye bağlılığı üzerinden *sosyal bütünlüğe katkıda bulunduğu* kabul edilmektedir.

Dayanışma

Dayanışma, bireylerin kendi alanlarının ötesine çıkabilme *kapasitesi* ve diğerlerinin haklarını tanımanın yanı sıra bu hakların geliştirilmesinin savunulması konusunda harekete geçme istekliliğiyle birçok yönden bağlantılıdır.

Bireylere hayatlarının toplumsal boyunu tam olarak yaşayabilmesi için bilgi, beceri ve değer derecelerini sağlamayı amaçlaması nedeniyle aynı zamanda DVE'nin de temel hedeflerinden biridir.

Dayanışma faaliyetleri, daha önce ana hatlarıyla verilen eylem fikri ile de yakından ilişkilidir. Ancak, *dayanışma davranışlar dizisi olduğu kadar bir zihniyettir.*

Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma DVE'nin *önemli bir hedefidir*. Hem lokal hem de global kalkınma *süreçlerinin sosyal, çevre ve ekonomik büyüme arasında bir dengeyi sağlaması gerektiğini* kabul eder.

Dolayısıyla DVE, bireyler arasında sürdürülebilir kalkınma ilkesine bağlılığın geliştirilmesini destekler. Bunu, *kalkınma kavramına yönelik anlayışın* yanı sıra sürdürülebilir bir geleceğin inşa edilmesi için başkalarıyla çalışmada *gerekli olan değer ve becerilerin geliştirilmesiyle gerçekleştirir.*

Kaynakça

- Audigier, F., 2000, **Basic Concepts and Core Competencies for Education for Democratic Citizenship** (Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Temel Konseptleri ve Ana Yetkinlikleri), DGIV/EDU/CIT (2000) 23, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Belanger, P., 2001, **Education for Democratic Citizenship: Methods, Practices and Strategies**, (Demokratik Vatandaşlık Eğitimi: Yöntemler, Uygulamalar ve Stratejiler), Rapor, Avrupa Konseyi, Strazburg, ISBN 92 871 4509 1.
- Birzea, C. 2000, **Project on Education for Democratic Citizenship: A Life-Long Learning Perspective**, (Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Projesi: Hayat Boyu Öğrenme Perspektifi), DGIV/EDU/CIT (2000) 21, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Carey, L. & Forrester, K. 2000, **Sites of Citizenship: Empowerment, Participation and Partnerships**, (Vatandaşlık Sahaları: Yetkilendirme, Katılım ve Ortaklık) DECS/EDU/CIT (99) 62, Avrupa Konseyi, Strazburg,
- Avrupa Konseyi, 2000, **Education for Democratic Citizenship, Teacher Training Courses 1992-1997**, (Demokratik Vatandaşlık Eğitimi, Öğretmen Eğitimi Kursları, 1992-1997) DECS/CIT (98) 53, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Avrupa Konseyi, 2000, **Sites of Citizenship Brochure**, (Vatandaşlık Sahaları Broşürü) Avrupa Konseyi, Strazburg
- Avrupa Konseyi, 2001, **Responsibility: From Principles To Practice**, (Sorumluluk: İlkelerden Uygulamaya), Rapor, Avrupa Konseyi, Strazburg, ISBN 92 871 4511 3.
- Avrupa Konseyi, **Remembrance and Citizenship: From Places to Projects**. (Vatandaşlık ve Anma: Yerlerden Projelere), Seminer Raporu, 2000, Avrupa Konseyi, Strazburg, ISBN 92 871 3981 4.
- Duerr, K., Spajic-Vkras, V., and Ferreira Martins, I. 2000, **Strategies for Learning Democratic Citizenship**, (Demokratik Vatandaşlık Öğrenme Stratejileri) DECS/EDU/CIT (2000) 16, Avrupa Konseyi, Strazburg
- Forrester, K., **Project on 'Education for Democratic Citizenship', Final Conference Report**, ("Demokratik Vatandaşlık Eğitimi" Projesi, Nihai Konferans Raporu) 2000, DGIV/EDU/CIT (2000) 41, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Mc Carthy, S. 2000, **Youth Cultures, Lifestyles and Citizenship**, (Gençlik Kültürleri, Yaşam Stilleri ve Vatandaşlık) Avrupa Konseyi, Strazburg, ISBN 92 871 3985 7.
- O'Shea, K., 2002, **Education for democratic Citizenship: Policies and Regulatory Frameworks**, (Demokratik Vatandaşlık Eğitimi: Politikalar ve Düzenleyici Çerçevesel) Rapor, Avrupa Konseyi, Strazburg, ISBN 92 871 4949 6.
- Rus, C. 2001, **Education for Democratic Citizenship and Management of Diversity : Project and Policy Development in Southeast Europe**, (Demokratik Vatandaşlık ve Çeşitlilik Yönetimi Eğitimi: Güneydoğu Avrupa'da Demokratik Proje ve Politika Geliştirme) DGIV/EDU/CIT (2001) 28, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Taylor, M. 2002, **Critical Approach to the Media in Civic Education**, (Yurttaşlık Eğitiminde Medya Kritik Yaklaşımı) Avrupa Konseyi, Strazburg, ISBN 92 871 4546 6.